

Η αιωνιότητα της φαντασίας

► Του **ΧΡΗΣΤΟΥ ΒΑΣΜΑΤΖΙΔΗ**

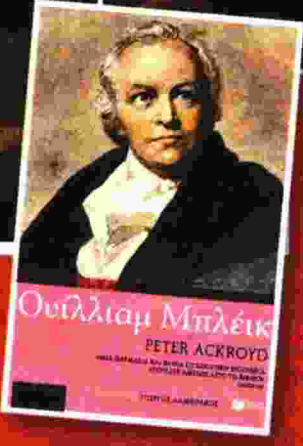
Ο W.B. Yeats έχει γράψει ότι «ήταν πολλοί αυτοί που αγάπησαν το μέλλον σαν ερωμένη, και το μέλλον έσμιξε την ανάσα του με τη δική τους, τίναξε τα μαλλιά του, και τους έκρυψε την ίδια τους την εποχή. Ο William Blake ήταν ένας απ' αυτούς». Ο Peter Ackroyd στην αρχή της βιογραφίας του για τον Μπλέικ σημειώνει ότι «στην οραματική φαντασία του δεν υπάρχει ούτε γέννηση ούτε θάνατος, καμία αρχή κανένα τέλος, μόνο το διαρκές, το εντός του χρόνου οδοιπορικό προς την αιωνιότητα», εκεί που ανήκαν η τέχνη και η ζωή του.

Χαράκτης, ζωγράφος, ποιητής, μια προσωπικότητα που αναζήτησε στον μυστικισμό τον Άνθρωπο ως ουσία και πνεύμα. Εξεγερμένος ενάντια στη λογική και την εμπορευματοποίηση της εποχής του, επιδίωξε να υπηρετήσει το όραμά του για την Τέχνη, με τίμημα την περιθωριοποίηση και τη φτώχεια.

Αν και ευτύχησε να μεγαλώσει σ' ένα περιβάλλον το οποίο κατόρθωσε από νωρίς τις κλίσεις του, αισθάνθηκε την ανάγκη να δημιουργήσει μια νέα κληρονομιά και μια νέα γενεαλογία για τον εαυτό του. Μόλις δέκα ετών έγινε μαθητευόμενος στο εργαστήριο του χαράκτη James Basire, όπου του εξασφάλισε για επτά χρόνια τη δυνατότητα να εκπαιδευτεί σε όλες τις μεθόδους χαρακτηριστικής πάνω σε χαλκό. Από δώδεκα ετών άρχισε να γράφει τα πρώτα του ποιήματα, τα οποία τυπώθηκαν με τον γενικό τίτλο «Ποιητικά Σχεδιάσματα».

Ο Μπλέικ ήταν εξαιρετικά ευαίσθητη προσωπικότητα. Εριστικός, οξύθυμος και ευεπίφορος συνάμα. Ποτέ δεν του ήταν εύκολο να αντιπαρατεθεί με τον υπόλοιπο κόσμο και τον αντιμετώπιζε με κλεψύπη. Είχε εντός του μια μόνιμη αίσθηση προδοσίας, αποτέλεσμα της προσπάθειας να γίνει γνωστός και αποδεκτός από τους συγχρόνους του. Αναγνώριζε, ωστόσο, τις περιπτώσεις εκείνων των καλλιτεχνών και μαικήνων του που του συμπαροστάθηκαν στις δύσκολες στιγμές της ανέχειάς του. Ο ίδιος ονόμαζε όλη αυτή την απογοήτευση που ένοιωθε από την παραμέληση «νευρικό φόβο».

Στο Λονδίνο, όπου έζησε και εμπνεύστηκε, δεν έβλεπε μία ρυπαρή πόλη ή μία πόλη αναστάτωσης και χαλάρωσης των ηθών, αλλά μία

PETER ACKROYD

«Ουίλλιαμ Μπλέικ»

Μετάφραση: Γιώργος Λαμπράκος

Πατάκης, 2017, σελ. 504

βιβλική πόλη. Οι πολυσύχναστες και βρόμικες συνοικίες ήταν τα καταφύγια των αγγέλων και των προφητών που του αποκαλύπτονταν στις μοναχικές του βόλτες. Η μελέτη της Βίβλου στο οικογενειακό περιβάλλον των σχισματικών γονιών του και η πλούσια φαντασία του διαμόρφωσαν το ύφος της επικής του ποίησης αλλά και τις πρωτότυπες τεχνολογίες του στη χαρακτική.

Επηρεασμένος βαθύτατα από τον Ραφαήλ, τον Μιχαήλ Αγγελο αλλά και τον Ντίρερ (η γκραβούρα της «Μελαγχολίας» ήταν κρεμασμένη στον τοίχο του τελευταίου του σπιτιού, όπου μετακόμισε το 1820), πίστευε ότι στις καθαρές γραμμές και στα περιγράμματα βρίσκονταν τα όρια της συνοχής και της στερεότητας του καλλιτεχνικού έργου. Απεχθανόταν την απθανάτιση της φύσης γιατί «η φύση δεν έχει περίγραμμα, η φαντασία όμως έχει. Η φύση δεν έχει αρμονία, η φαντασία όμως έχει».

φορ, αναμοχλεύει τον αιώνα που έζησε ο Blake. Η αφηγηματική δομή του Ackroyd ανήκει στον χώρο της μυθιστορίας, ωστόσο σε καμία περίπτωση δεν παρουσιάζει μυθοπλαστικά τον βιογραφούμενο, παραθέτοντας πλήθος καταγεγραμμένων γεγονότων. Βυθίζεται σε μαρτυρίες και αναφορές των πρώτων του βιογράφων, των αρχείων και άλλων κειμένων (είναι πλούσια η βιβλιογραφία στο τέλος του βιβλίου). Εισχωρεί στον παιδικό του κόσμο εξερευνώντας τη σχισματική παράδοση της οικογένειάς του, την αντινομιστική του κληρονομιά, ενώ σχολιάζει τις κοινωνικές και πολιτιστικές συνθήκες της εποχής του. Μελετά το έργο των μαικήνων του και των άλλων καλλιτεχνών που με τον έναν ή άλλο τρόπο ήρθαν σε επαφή μαζί του. Περιγράφει τα σπιτία στα οποία διέμενε, ακόμη και τη θέα από τα παράθυρά τους, καθώς ο βιογράφος δεν θέλει να χάσει από τα μάτια του ότι πιθανόν ο Μπλέικ να έβλεπε.

Υφαίνει με τέτοιο τρόπο την προσωπικότητα του χαρακτήρα, ποιητή και στοχαστή, όχι από ανάγκη αποκατάστασης ενός «ανόπτου που εκδιώχθηκε από τον πάγκο των πωλήσεων», αλλά για να αντιληφθεί ο αναγνώστης ότι ο Μπλέικ δεν ανήκε στην εποχή του. Ήταν πέρα και πάνω από εποχές και σχολές - άλλωστε ο ίδιος ποτέ δεν συμμετείχε σε κανένα κίνημα. Η μεγαλοφυΐα του Μπλέικ, που ζούσε στο λαμπρό στερέωμα μιας οραματικής τέχνης, είναι για τον βιογράφο δεδομένη. Αυτό που επιχειρεί ο Ackroyd είναι να εννοήσει ο αναγνώστης τον τόσο ιδιαίτερο τρόπο σύλληψης του κόσμου, του χρόνου, του κάλλους και της πίστης να εννοήσει το πνεύμα του Μπλέικ.

Τρόπος άλλος από τη συνομιλία με το έργο του δεν υπάρχει. Και είναι πολλές και εμβριθείς οι αναφορές στο εικαστικό και στο ποιητικό του έργο ώστε ακόμη και ο μη εξοικειωμένος αναγνώστης θα σταθεί με θαυμασμό απέναντι στο θάμβος αυτής της μεγαλοφυΐας.

Στη «Βίβλο της Κόλασης» ο Μπλέικ έγραψε τη δική του Γένεση και Εξοδο. Φέρνει αντιμέτωπους τους επικούς μαχητές, τον Urizen και τον Los, τα σύμβολα της ορθολογικότητας (συνθετική μορφή του ονόματος «ορίζοντας/horizon» και «λογική/reason») και της δημιουργικής φαντασίας, που στην ουσία είναι η δική του αέναη μάχη με τις πτυχές του εαυτού του όσον αφορά την αληθινή φύση της αντίλη-

ψης και της έκφρασης.

Παρά τις οικονομικές του δυσκολίες και την έλλειψη αναγνώρισης από τους συγχρόνους του, εμπιστευόταν μέχρι το τέλος της ζωής του την ιερότητα των οραμάτων του. Ο οραματισμός του Μπλέικ ήταν οντολογικός. Μελέτησε τους μυστικούς και επηρεάστηκε αρχικά από τον Σβέντενμποργκ και αργότερα από τον Παράκελσο και τον Μπέμε. Πολέμιος του συστήματος της λογικής και της επιστημολογίας της εποχής του, εξαπέλυε επίθεση κατά του Λοκ και του Νεύτωνα, θεωρώντας τους δεσμοφύλακες της φυλακής στην οποία είχε κλειστεί η εποχή του.

Μία ημέρα, στις αρχές Αυγούστου του 1827, αφού έφτιαξε το πορτρέτο της συζύγου του, Κέιτ, άρχισε να τραγουδά στίχους και ύμνους. Ήταν χαρούμενος που θα έφευγε από αυτόν τον κόσμο «που του φέρθηκε τόσο άσχημα». Ο θάνατος για τον Μπλέικ δεν ήταν παρά η οδός για να ανέλθει ο Αιώνιος Άνθρωπος στην αληθινή του κατάσταση, εκεί «που η Φαντασία του Ζει Αιώνια».

Ο Ζορζ Μπαταίγ στο δοκίμιό του για τον Μπλέικ (Μπλέικ, επιμέλεια Σπύρος Ηλιόπουλος, εκδόσεις Πλέθρον) λέει «ότι η αξία του συνίσταται στο ότι αφαίρεσε από την ποίηση και τη θρησκεία την ατομική μορφή τους, και ότι τους απέδωσε εκείνη την καθαρότητα μέσα στην οποία η θρησκεία έχει την ελευθερία της ποίησης και η ποίηση την αυτεξούσια δύναμη της θρησκείας».

Εξαιρετική η μετάφραση του Γιώργου Λαμπράκου που αποδίδει το πνεύμα αυτού του ιδιότυπου βιογράφου. Ο Ackroyd υποστηρίζει ότι το φανταστικό αναδύεται από την ιστορική έρευνα. Το παρελθόν του ιστορικού γεγονότος ερμηνεύεται από τον παρόντα χρόνο, αλληλεπιδρώντας και διαμορφώνοντας την ιστορική αφήγηση. Αυτό πετυχαίνει και σε αυτή τη βιογραφία. Συνομιλεί με τον Μπλέικ. Τον παρουσιάζει ως τον καταλύτη της εποχής του. Εναντιοπαύση του χρόνου που δεν αναγνώριζε το παρόν παρά ως μία δυνατότητα της αιωνιότητας έναντι ριζοσπάστη της ανθρώπινης ψυχής που είχε ως αποστολή να δει αυτή την αιωνιότητα. Ο Άνθρωπος ως άπειρος, ως φορέας της συνείδησης του Θεού. Αυτός είναι ο υψηλός κανόνας που διατρέχει όλο το έργο του καλλιτέχνη, ο οποίος στην εποχή του χαρακτηρίστηκε «παράφρων».